

1943'teki İkinci Millî Eğitim Şûrasının Tarih Eğitimi Kararlarından Birinin Uygulanması: Bir Histomap'ın Yapım Öyküsü

*Bahri ATA**

Özet

Bu makalede 1943'teki İkinci Millî Eğitim Şûrasının nasıl toplandığı, tarih eğitimi ile ilgili alınan kararlar ve histomap (tarih haritası)'ın hazırlanması kararının nasıl uygulandığı ele alınmaktadır. Bunun için dönemin birinci ve ikinci elden kaynaklarının tarandığı doküman incelemesi yapılmıştır. Bu araştırmada Cumhuriyet'in ilk yıllarında şûra kararlarından özellikle birinin yani, histomap hazırlanması kararının nasıl uygulandığı gösterilmeye çalışıldı. Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, bu histomap'ın yapımı işini Hâmit Zübeyr Koşay'a verdi. Hâmit Zübeyr Koşay da John B. Sparks (1931)'in "The Histomap: Four Thousand Years of World History" adlı çalışmasından yararlanarak, bir ekip çalışması ile üç yılda Türk tarihine uygun bir histomap yaptı. Bu örnek olay, Cumhuriyet'in ilk yirmi yılında Millî Eğitim Bakanlığı bürokratlarının yaklaşımlarını gösterdiği için önem taşımaktadır. ABD'de Rand McNally Yayınevi, Sparks'ın histomap'ini güncelleştirirken, Türkiye'de Koşay'ın histomap'ini değişen tarih ders programları ve ders kitaplarına göre güncelleştirecek mekanizmalar kurulamamıştır.

Anahtar Kelimeler

Millî Eğitim Şûrası, Tarih Eğitimi, Hasan Âli Yücel, Hâmit Zübeyr Koşay,
Histomap.

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, K Blok Z-14

06500 Beşevler-ANKARA

Elektronik Posta: bahriata@gazi.edu.tr

Yayın ve Diğer Çalışmalarından Seçmeler

- Ata, B.** (2008). *Türk tarih öğretmen adaylarının tarih eğitiminde analogi anlayışları*. M. Safran & D. Dilek (Ed.), *21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* içinde (s. 302-315). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ata, B.** (2007). Kıdemli ve aday tarih öğretmenlerinin tarih dersini sevmeyen lise öğrencisine yönelik yaklaşımları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (11), 29-42.
- Ata, B.** (2006, 8 Kasım). İlköğretimde Atatürkçülük konularının öğretimi: Öğrenci kompozisyonlarında Atatürkçülük. *21. yüzyılın başında Atatürkçülük; anlaşılması ve anlatılmasındaki sorunlar*. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ata, B.** (2003). Mülkiyeli bir eğitim bilimci: İhsan Sungu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 233-243.
- Ata, B.** (2001). *Müzeler ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimi'ne" ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

1943'teki İkinci Millî Eğitim Şûrasının Tarih Eğitimi Kararlarından Birinin Uygulanması: Bir Histomap'ın Yapım Öyküsü

*Bahri ATA**

Bu makalede 1943'te İkinci Millî Eğitim Şûrasının nasıl toplandığı, tarih eğitimi ile ilgili alınan kararlar ve histomap'ın hazırlanması kararının nasıl uygulandığı ele alınmaktadır. Bu çalışmada 1943 Millî Eğitim Şûrası ile ilgili temel kaynaklar taranmış ve ilgili histomap'ın yapım süreci ve içeriği ile ilgili doküman incelemesi yapılmıştır. Bu örnek olaydan hareketle Millî Eğitim Şûraları kararlarının uygulanması tartışılmaktadır. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın en sıcak günleri devam ederken 15 Temmuz 1921'de yaklaşık 200 öğretmen katıldığı Maarif Kongresi'ni Ankara'da toplamıştı. 1923'ten sonra da Ankara'da 1. 2. ve 3. Heyeti İlmiye toplantıları yapıldı. Bu toplantılar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti yönetici kadrolarının eğitim işlerinde takındığı demokratik tavrı göstermesi bakımından da ayrıca önemlidir. Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin döneminde 18 Temmuz 1926'da "Maarif Şûrası Hakkında Talimatname" hazırlandı. Ancak 10 Temmuz 1933'de çıkarılan bir kanun ile Heyeti İlmiye toplantıları "Maarif Şûrası" olarak kurumsallaşabildi (Ergin, 1977). Ayrıca Hesapçıoğlu (2006, s. 110)'na göre geçmiş dönemlerde edinilen deneyimler, bakanlığın bilimsel kurulu olan Talim ve Terbiye Dairesi yanında böyle bir kurumun kurulmasını gerektirmiştir. İlk şûra toplantısı, 17 Temmuz 1939'da Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in gayreti ile yapılabildi. Hasan Âli Yücel, 2. Millî Eğitim Şûrasını da yaparak, bu toplantıların kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır. 1946'da kabul edilen 4926 sayılı Kanun ile bu kurul, "Millî Eğitim Şûrası" adını almıştır (Ayas, 1948, s. 501).

II. Dünya Savaşı'nın Sıcak Günlerinde İkinci Millî Eğitim Şûrasının Açılışı

II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü bir dönemde, 15 Şubat 1943'te Ankara'da İkinci Millî Eğitim Şûrası, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde saat 15.00'da toplandı ve bu toplantıya 1425 üye katıldı. İşte tam o günlerde Almanlar, Tunus'ta Amerikan kuvvetlerinin tuttukları cepheye karşı bir taarruz yapıyordu. Bu cephede Rommel ordusuna mensup bir zırhlı tümeninden oluşan Mihver Kuvvetler, Amerikan mevzilerini zorlayarak 30 km ilerlemişti (*Tan*, 16 Şubat 1943; *Vatan*, 16 Şubat 1943, s.1). Kuzeyde de Sovyet Rusya'nın taarruzu, Donetz Havzası'nda ve Novorosisk mıntıkasında devam ediyordu (*Akşam*, 16 Şubat 1943). Almanlar Harkof'u tüm güçleriyle savunmaya çalışıyordu. Yukarıda belirtilen şartlar altında İkinci Millî Eğitim Şûrası, Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından açıldı. Saraçoğlu, konuşmasında, her hocanın emri altında bulunan vatan çocuklarına yalnız kendi bilgisini, kendi ahlakını aşıladığını ve yine böylece milletin, birlik ile ahengin yaratacağı kuvvet ve kudreti tam elde tutamadığından şikâyet ediyordu. Başbakan Saraçoğlu konuşmasına şöyle devam etti:

“Bir cemiyette fertlerin bilgi ve ahlâkları birbirine ne kadar yakın olursa, birbirine ne kadar çok benzerse o cemiyetin o kadar çok mesut ve o kadar çok kuvvetli olacağı öğrenildi ve hemen işe başlanarak memleketimizdeki bilgi ve ahlâk hareketlerini iyi ayarlamak ve bu hareketin istikamet ve hedeflerini iyi tayin etmek ve bu alanlarda gerekli yüksek direktifleri vermek vazifeleriyle mükellef Maarif Şûrası adını taşıyan yüksek bir teşekkül vücut buldu.” (*Akşam*, 16 Şubat 1943).

Başbakan Saraçoğlu, o gün şûraya katılan üyelere şu direktifleri verdi:

- “Atatürk”ün ve İnönü’nün yarattığı inkılap hamlelerini daima göz önünde tutmak
- Alacağınız kararların Türk çocukları ve Türk cemiyeti için olduğunu daima hatırdta tutmak
- Ahlâk kaidelerinde çok darlığın kısırlığa, çok genişliğin de çöküntüye götüreceğini hiçbir vakit unutmamak
- Bilginin daha çok yaratıcı ve yapıcı olmasına dikkat etmek
- Fertlerin huzur ve neşesini, cemiyetin huzur ve neşesinde aramak çok ve pek çok lazımdır.” (*Akşam*, 16 Şubat 1943).

Başbakan Saraçoğlu, kendisinin de öğretmenlik yaptığını ve o günlerin hayatının en güzel günleri olduğunu ifade ettikten sonra konuşmasını “Hocalık cansız vücutlara ruh veren Tanrı sanatıdır.” cümlesi ile bitirdi. Başbakan Saraçoğlu’ndan sonra Maarif Vekili Hasan Âli Yücel de önemli bir konuşma yaptı. Hasan Âli Yücel, Şûranın meşgul olacağı gündem konusunun birincisinin, okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi olduğunu belirtti. Ona göre, Şûra programına ahlak meselesinin konulması gençlerin ahlakından şikâyet anlamına gelmemektedir. Bir tıp fakültesinde salgın hastalık olmadığı sırada da salgın hastalıklar işlenir (*Vatan*, 16 Şubat 1943, s. 2). Şûranın ana temalarından biri olarak “ahlak eğitimi”nin seçilmesi, Millî Şef ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün 18 Mart 1942 tarihinde İzmir’de, ana ve babalara yaptığı bir söylevine dayandırılmıştı. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bu konuda şöyle diyordu:

“Ancak ahlâklı ve karakterli çocukların bilgilerinden memleket faydalanır. Yavrularımız, memleketin ilerisi kendi ellerinde olduğunu bilerek kudretli ve bilgili olduğu kadar ahlâklı ve karakterli olarak yetiştirilmelidir. Böyle yüksek amaç, küçük yaşta mektep sıralarında zihinlerde yerleşirse sağlam olur.”
(Bu konuşmanın metni için bkz. *Tan*, 16 Şubat 1943, s. 2).

İkinci gündem konusu, her derecedeki okullarda ana dili eğitimini kuvvetlendirme yoluyla alınması gerekli tedbirleri ele almaktı. Hasan Âli Yücel, üçüncü gündem konusu olarak da tarih eğitimi meselesine değinmiş ve şöyle demişti:

“Millî tarih görüş ve anlayışımızdaki ileriliğimizi de şüphesiz inkılaplarımızıza borçluyuz. Türk milletinin en eski devirlerden bugüne kadar ki siyasal ve medeni hayatını o zamana kadar dünya tarihinden koparak değil, belki dünya tarihi içinde ve objektif bir surette bir bütün olarak görmeyi bize büyük Atatürk ve onun kurduğu Tarih Kurumu öğretti.” (*Tan*, 16 Şubat 1943, s. 2).

Millî Şefe, TBMM Başkanına, Başvekile ve Genelkurmay Başkanı na saygı ve bağlılık arzı kararlaştırılmış ve bu amaçla Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından onlara birer telgraf arz edilmişti. Başkan vekilleri seçildikten ve Şûra üyeleri üç komisyona ayrıldıktan sonra, genel toplantıya son verildi ve üç komisyon çalışmaya başladı.

Şûrada 21 Şubat 1943’te Millî Şef ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Millî Eğitim Şurası üyelerini Çankaya Köşkü’ne saat 19.00’da kabul

etmiş ve bir çay ziyafeti vermişti (*Tan*, 22 Şubat 1943). Kabul töreninde Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve bakanlar, TBMM, CHP ve müstakil grup başkan vekilleri hazır bulunmuş ve burada yaptığı konuşmada Cumhurbaşkanı İsmet İnönü,

“Eserleriniz kıymetlidir. Biz verdiğiniz kararlarla alakadar olarak onları kıymetlendirmek yolunda elimizden geleni yapacağız. Emeklerinizin verimliliği zengin ve feyizli olacaktır. Bu toplantılarda hem kendi fikirlerimizi kanatla münakaşa ve müdafaa fırsatı buluyoruz, hem de zıt da olsa başkalarının fikirlerine takdirli ve hürmetli olmayı öğreniyoruz...” demişti (*Tan*, 22 Şubat 1943, s. 2).

Devletin ileri gelenleri, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’e çektikleri birer telgrafla başarı dileğinde bulundular (MV, 1943, s. 265). Türk basını, Millî Eğitim Şûrasının ahlak eğitimi ile ilgili gündemini sütunlarına yansıttı. Örneğin Gazeteci Ahmet Emin Yalman, Millî Eğitim Şûrasının gündemini, Vatan gazetesindeki köşesine taşımış ve gençlerde ahlakın kökleşmesi için bir iki güzel söz ve genel bir takım telkinlerin kâfi gelmeyeceğini belirtmişti. Çocuk, çevresinde dürüstlük, doğruluk, hakkaniyetle karşılaşmalı, mertlik duygusu bakımından her tarafta kendisine destek bulmalıdır. Yalman’a göre “ahlâk davası bir okul işi değildir, en geniş ölçüde bir memleket işidir. Gençliğe sağlam bir ahlâk, mukaddes bir ateş, ideale bağlılık vermek istiyorsak, memleketin bütün ölçü ve değerlerini bütün ruhunu ona göre düzenlemeliyiz.” (*Yalman*, 1943).

Makalenin konusunu tarih öğretimi komisyonunda alınan kararlar oluşturduğu için ahlak eğitimi ve ana dili eğitim komisyonlarının çalışmalarına değinilmeyecektir. İkinci Millî Eğitim Şûrası ve kararları, Türkiye’de tarih eğitimi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Çünkü günümüze kadar yapılan ve incelenen Millî Eğitim Şûra toplantılarında tarih öğretimine yönelik bu kadar teknik, pedagojik ve detaylı bir çalışma yapılamamıştır.

İkinci Millî Eğitim Şûrasında Tarih Öğretimi ile İlgili Alınan Kararlar

Tarih öğretimi komisyonu Ordinaryüs Profesör Hâmit Ongunsu başkanlığında toplandı. Üyeler arasında Yavuz Abadan, Aziz Berker, Nazmi Çogan, Hâmit Zübeyr Koşay, Kâmil Su, Halil Demircioğlu vardı. Raportörlerden bazıları ise Enver Ziya Karal, Cavit Bay-

sun, Ömer Lütfi Barkan, Emin Ali Çavlı ve Mükrimin Halil Yınanç gibi dönemin ünlü tarihçi ve tarih ders kitabı yazarları idi.

Şûra çalışmalarında, tarih eğitiminin en önemli unsurlarından birini oluşturan ilkokul, ortaokul ve lise tarih programları ele alınmıştır. Özellikle Atatürk'ün önderliğinde yazılan ortaokul ve lise tarih ders kitapları pedagojik yönden tartışılmıştır. Tarih öğretimi komisyonu; okul tarih kitapları, öğretmen ve öğretim meselesi, tarih öğretimi için gerekli yardımcı bilgi ve araçlar, tarih öğretimi ile ilgili dilekler başlıklarını taşıyan bir rapor sundu (MV, 1943, s. 199). Raporun sunulmasının ardından Sadrettin Celal Antel, Ziya Talât, Hıfzırrahman Raşif Öymen, Kâmil Su, İsmail Hakkı Tonguç, Rauf İnan gibi eğitimciler, tarih eğitimine ilişkin düşüncelerini paylaşmışlardır.

İkinci Millî Eğitim Şûrasında pedagojik duyarlılığını ortaya koyarak, ülkemizde tarih eğitimine önemli katkı yapanlardan biri de psikolog Ziya Talât (Çağıl)'dır. Tarih ders programlarının ve ders kitaplarının çocuk psikolojisine hiç uygun olmadığı düşüncelerini iletti (MV, 1943, s. 230). Nitekim burada ilkokul tarih ders programı ve ders kitaplarının amaca ulaşmada yeterli olmadığı kabul edildi. Millî Eğitim Bakanlığı da birkaç yıl öncesinden beri ders kitabı yazma yarışması başlatmış, yazarı bağlayıcı olan öğretim programlarının da etkisiyle istenilen ders kitapları yazılamamıştı. Ortaokul tarih ders kitaplarının da amaca ulaşmaya uygun olmadığı ortaya çıktı. Alınan kararlara bağlı olarak zamanla ilköğretim düzeyinde 4. sınıftan 7. sınıfa kadar tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri çocuk psikolojisine uygun olarak sosyal bilgiler dersi altında toplandı.

Liselerde okutulmaya başlanan yeni tarih ders kitaplarının ise öncekilere göre öğretim niteliğinin daha iyi olduğu belirtilmişti. Celal Saraç (MV, 1943, s. 236), liselerin on bir yıldan on iki yıla çıkarılması durumunda klasik tarih dersleri yanında sanat ve bilim tarihi derslerinin de okul haftalık programlarına konmasını istemekte idi. Suut Kemal Yetkin de “tarih bir ilim olduğu kadar büyük bir ahlâk kitabıdır.” (MV, 1943, s. 227-228) sözü ile tarih eğitimi ile ahlak arasında bir ilişki kurmaya çalışıyordu. Yine Suut Kemal Yetkin'e göre sanat tarihi dersi de öğrencinin doğrudan doğruya sanat eserlerini incelediği, bu şekilde sanat bilgisini ve zevkini geliştirdiği bir ders olmalıydı. 1948 ile 1954 arasında liseler 3 yıldan 4 yıla çıkarıldı. Fakat tarih ders türleri ve ders saatlerinde beklenen artış olmadı.

Yine bu Şûra çalışmasında meslek ve teknik okulların bünyesine,

amaçlarına ve ihtiyaçlarına uygun farklı tarih ders kitabı yazdırma kararına varılmıştı (MV, 1943, s. 202). Meslek ve teknik okullar için yazılan ders kitaplarında çok başarılı olunamadı. Günümüzde hâlâ meslek liselerinde çalışan tarih öğretmenlerinin farklı tarih öğretim programı ve ders kitabı beklentisi devam etmektedir (Uçar, 2008, s. 73-74).

Bu toplantılarda ders kitabı kadar öğretmen meselesinin de önemli olduğu, tarih öğretmenliğinin de köken bakımından incelenerek, hakiki bir meslek şekline girmesini sağlayacak önlemlerin alınması kararlaştırıldı. Gerek sosyal bilgiler öğretmenliği, gerekse tarih öğretmenliği meslek hâline getirilmeye çalışıldı. Tarih öğretim araçlarından yararlanma, tarih bilimindeki en yeni buluşları ve öğretim yöntemlerini tanıtmak amacıyla tarih öğretmenleri için hizmet içi eğitim kurslarının düzenlenmesi de gündeme gelmiştir (MV, 1943, s. 203).

İşte bu toplantıda Tarih Öğretim Komisyonu, Şûra Sekreterliğine sunduğu raporda öğrencileri tarihsel bilgileri ezberlemeden kurtarmak için tarih öğretiminin yardımcı aracı olarak “Senkronik Tarih Tablolarının” Maarif Vekilliği tarafından hazırlatılmasını önermişti. Diğer bir deyişle dünya tarihinin önemli olaylarını, kültür hareketlerini karşılaştırmalı bir tarzda göstermek için tarih şeritlerine yani histomap’e olan ihtiyaç belirtilmişti (MV, 1943, s. 203-204).

Histomap, öğrencilerin geçmişten günümüze dünyanın değişik kıtalarındaki olayları eş zamanlı ve karşılaştırmalı olarak görebilecekleri bir materyaldir. Ders kitaplarında kronolojik olarak tasarlanmış tarih konularının görsel özetleyicisi konumunda olup tarih olaylarına bütüncül olarak da bakmayı sağladığı için daha 19. yüzyılın başlarında tarih eğitiminde öneminin kavrandığı anlaşılmaktadır. Örneğin 1835’te tarih eğitiminde senkronik tarih tablolarının önemini vurgulayanlardan biri de Alman Pedagog J. F. Herbart (1908, s. 230) olmuştu. İngiliz Felsefeci A. N. Whitehead de “tarih münhanileri (eşyükselti eğrileri), okul öğreniminin temel kısmını oluşturan isim ve tarihlerin kuru kataloglarından çok daha canlı ve malumat vericidir.” sözü ile tarih olaylarının grafik olarak gösterilmesinin önemli olduğunu vurguluyordu (Koşay, 1946, s. 1).

Histomap Nasıl Hazırlandı?

Millî Eğitim Şûrasında alınan bu kararla, Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hâmit Zübeyr Koşay’ın baş-

kanlığında “Tarihöncesi ve Tarih Çağlarının Mukayeseli Zaman Tablosu” [Histomap] adlı yapıt, 3 yıl çalışılarak, 1946’da basıldı.

Hâmit Zübeyr Koşay, histomap için yazdığı giriş yazısında, tarih öğretimini kolaylaştırma amacını güden Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’in mevcut örneklerden yararlanarak, Türkiye’nin özel koşulları da göz önüne getirilerek, dünya tarihi için bir zaman tablosu hazırlama görevini kendisine verdiğini yazmaktadır (Koşay, 1946, s.1). Koşay, histomap’ın, Şikago’da basılan bir histomap temel alınarak yapıldığını belirtmekte, ancak yararlandığı örneğin künyesi hakkında bilgi vermemektedir (Koşay, 1946, s.1). Amerikan Kongre Kütüphanesi web sayfasında yapılan bir araştırma ile John B. Sparks (1931)’ın “The Histomap: Four Thousand Years of World History” [Tarih Haritası: Dünya Tarihi’nin 4000 Yılı] adlı çalışmasının örnek alındığı sonucuna ulaşıldı. Amerikan Kongre Kütüphanesi sanal kataloğunda Koşay’ın başkanlığında hazırlanan histomap (Call Number: D11.K67-Orien Türk) ile Sparks’ın bu histomap’i (LC Classification: D11.S75 1952) ilişkilendirilmektedir. Sparks’ın *Histomap of History*’si bir bez üzerine yapıştırılmış olup 1940’lı yıllarda fiyatı 3 dolardı. Sparks’ın bu histomap’i, 1952’de “The Histomap of History; The Rise and Fall of Peoples and Nations for Four Thousand Years” [Tarihin Tarih Haritası: 4000 Yıl Boyunca Halkların ve Milletlerin Yükselişi ve Çöküşü] adıyla tekrar yayımlanmıştır. 1990’da aynı histomap, Rand McNally Yayınevi tarafından *Histomap of World History (Cosmopolitan Map)* [Dünya Tarihi Haritası-Kozmopolit Harita-] adıyla tekrar basılmış, 21 dolar ile 26 dolar arasında değişen fiyatlarla öğretmen ve öğrencilerin kullanımına sunulmuştur. Chicago’dan getirilen Sparks’ın histomap’inin İngilizceden Türkçeye çevirisini Arkeolog Sabahat Göğüş, tashihleri Arkeolog Cahit Kına yaptı. Türk Tarih Kurumu Desinatörü Ömer Üçüncü de tekrar düzenlenmesine katkıda bulunmuş, basım işlerini de Millî Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürü Adnan Ötüken ve arkadaşları yapmıştı (Koşay, 1946, s. 1).

Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Ord. Profesörlerinden Landsberger ve asistanı Kemal Balkan histomap’teki Sümer, Asur, Elam ve Hititler ile ilgili bilgilerin güncelleştirilmesini yapmıştır. Sparks’ın histomap’inde özellikle Ön Asya tarihi kısmının yeni araştırmalar ve kazılar doğrultusunda düzeltilmeye ihtiyaç olduğu saptanmıştı (Koşay, 1946, s. 1).

Sparks'ın histomap'ı, M.Ö. 2000'den itibaren başlarken, Koşay'ınki M.Ö. 4000'den başlamaktadır. Koşay'ın histomap'ı M.Ö. 4000 yılından M.S. 1939'a kadar gelen olayları içermektedir. Bununla beraber Koşay da, Sparks gibi insanlık tarihini 50 yıllık dönemlere bölmüştür. Histomap'ın uzunluğu 270 cm, eni ise 39 cm'dir. Tablo, 50 yıllık sütunlara bölünmüştür. Tabloda 9 satır benimsenmiş olup, her bir satır yukarıdan aşağıya Çin, Orta Asya, Hint, İran, Sümer, Asur (Suriye-Filistin), Anadolu, Mısır, Ege gibi bölgelerde olan tarih olaylarını göstermektedir. histomap'te; devletler, milletler ve imparatorluklar renkli olarak gösterilmiştir. Her bir satır, pembe, yeşil, sarı, turuncu, mavi, açık yeşil, açık sarı, açık kırmızı, açık turuncu gibi renklere boyanmıştır. M.Ö. 2000'den sonra tablodaki satırların genişliği değişmekte, devletlerin, imparatorlukların iktisadi, siyasi ve askerî gücüne göre artmakta ya da azalmaktadır. Örneğin, M.Ö. 350 - M.S. 300'de Roma İmparatorluğu, M.Ö. 250 - M.S. 600'de Türk kavimleri ve Moğollar, 750-1100 arası Bizans İmparatorluğu, 1150-1450 arası Moğollar, 1300-1650 arası Osmanlı İmparatorluğu, 1600-1900 arası Britanya İmparatorluğu tablonun önemli bir kısmını kaplamaktadır. Koşay (1946, s. 1)'in ifadesiyle Roma İmparatorluğu, en parlak döneminde histomap'ın % 60'ını kaplamaktadır. Bu da Roma'nın o zamanki dünya hâkimiyetinin % 60'ını temsil ettiği anlamına gelmekte idi. M.S. 1450'den günümüz dönemlerine doğru satır genişliği daralmakta, daha fazla olay ve devlet gösterilmeye çalışılmaktadır.

Bu histomap'te, uygarlıkların yükselişini ve düşüşünü görmek mümkündür. Bir tarihî olayın dünya tarihi içindeki karşılaştırmalı yerini açıkça görme fırsatı vermektedir. Örneğin Marco Polo'nun Çin seyahati sırasında dünyada ne oluyor sorusunun yanıtını kolayca edinmeyi sağlamaktadır.

John B. Sparks'ın *The Histomap of Evolution (Evrimin Tarih Haritası)* adlı başka bir histomap'ı (57 cm x 150 cm) daha vardır. Bu eski histomap'ın değeri günümüzde 12 dolardır. Koşay da çalışmasının önsözünde “Dünyanın ve Hayatın Evrimi”, “Eski ve Yeni Dünya Dinleri”, “Dünya Kültürü”, “Bilim ve Sanatlar” başlığı taşıyan diğer histomap'lerin varlığından söz etmektedir.

Koşay'ın histomap'ının kullanımının okullarda özellikle liselerde neden yaygınlaşmadığı sorusu hâlâ yanıt beklemektedir. Lise tarih programlarının ve ders kitaplarının değişmesiyle birlikte histomap'ın güncelleştirilememesi önemli rol oynamış olabilir. ABD'de Rand McNally Yayınevi, Sparks'ın histomap'ini güncelleştirirken,

Türkiye’de Koşay’ın histomap’ini güncelleştirecek mekanizmalar kurulamadı. Diğer akla gelen bir sebep de lise tarih öğretmenlerinin, histomap’i öğrencilerin seviyesinin üstünde bulmuş olabileceğidir. Günümüzde de Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım ders kitaplarında bu tarih ders materyalinden söz edilmemekte ve tarih öğretmen adayları, histomap’leri tanımadan ve bunlarla nasıl ders işleneceğini öğrenmeden mezun olmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

1943 Millî Eğitim Şûrası ve kararları, Türkiye’de tarih eğitimi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Şimdiye kadar yapılan ve kararları incelenen Millî Eğitim Şûralarında tarih eğitimine yönelik bu kadar teknik, pedagojik ve detaylı bir çalışma yapılamamıştır. Bu makalede Cumhuriyet’in ilk yıllarında şûra kararlarından özellikle birinin yani histomap hazırlanması kararının nasıl uygulandığı gösterilmeye çalışıldı. Bu histomap, Hasan Âli Yücel ve Hâmit Zübeyr Koşay gibi iki çalışkan kişinin ürünü olup, gözden geçirilmiş baskısının hazırlanması, o yıllarda Türk Tarih Kurumu ile Millî Eğitim Bakanlığının iş birliğinin de ne düzeyde olduğunu göstermektedir.

Kaya (1993, s. 46), 1980’li yıllarda Türk eğitim sisteminin 1926’da III. Heyet-i İlmiye’nin koyduğu ilkelerden çok uzakta kaldığını ifade etmektedir. Yani okul ile hayat arasındaki setler kaldırılmamış, kızların eğitimindeki eksiklik giderilememiş, eğitimde fırsat ve olanak eşitliği sağlanamamış, yaratıcı eğitim gerçekleştirilmemiştir. Kaya (1993), X. Millî Eğitim Şûrasını ve orada alınan kararların uygulanmasını önemli bir adım olarak değerlendirmektedir.

13-17 Mayıs 1996’da yapılan 15. Millî Eğitim Şûrasında alınan bir kararla “daha önce yapılan şûralarda alınan kararların izlenmesi ve bunların değerlendirilmesi” kabul edilmiştir. Alınan kararlardan öncelikli olanlarının uygulanması konusu da bakan emrine tabidir. 16. Millî Eğitim Şûrasının yapılacağı günlerde, 15. Millî Eğitim Şûrası kararlarının değerlendirilmesi konusunda ilk kez bir kitapçık hazırlanmıştır (MEB, 1999, s. 2). Günümüzde de şûra kararlarının uygulanmasının takip edilmesi, millî eğitim örgütünün önemli gündemlerinden biridir. 1998’de değiştirilen Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği’ne göre (Madde 19) kararlardan hangisinin yürürlüğe gireceği bakan onayı ile kesinleşeceği tekrar ifade edilmiştir. Şûra kararlarının önem ve önceliğine göre bakanlık icra planlarında yer alaca-

ğı yazılmıştır. Şûra kararlarının uygulanmasında gerekli takibi ve koordinasyonu yapmak işi de Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliğinin görevleri arasındadır (MEB, 1998, s. 14). Yavuz da (2004, s. 28-29) Millî Eğitim Şûralarını toplu olarak değerlendirdiği çalışmasında, Millî Eğitim Şûraları ve Talim ve Terbiye Kurulu ve Millî Eğitim Bakanlığı Örgütünün geçmişte “sorumluluk algılama düzeyleri” ile “tarihsel duruşlarını” nesnel olarak ortaya koymaya çalışmıştır. Talim ve Terbiye Kurulunun bağımsız ve özerk olması gerektiğinin altını çizmiş, şûralara katılım kompozisyonu ile ilgili süregelen sorunlara işaret etmiştir. Bu çerçevede bütünleşik sistem yaklaşımını kullanarak, şimdiye kadar yapılan şûraların oluşturduğu bilgi, belge ve proje birikiminin karşılaştırmalı olarak ele alınmasına dikkat çekmiştir. Burada Yavuz (2004, s. 27) şöyle demektedir;

“Genellikle şûralarda alınan kararların eğitim sistemine kuvvet kaybetmeden aynı teorik düzlemde yansıtıldığını söylemek veya belirlenen/beklenen zamanda uygulamaya dönüştürüldüğünü ifade etmek güçtür.”

Hesapçıoğlu (2006, s. 110), Millî Eğitim Şûralarını bir tür eğitim planlaması kurumları, kararlarını da bir tür eğitim planlaması dokümanları olarak kabul etmiş ve şûraların ele aldıkları konuları belirtmiştir. Eğitim planlaması çerçevesinde de histomap’ın hazırlanması gibi çok spesifik bir konuda yapılan bu çalışma ile geçmişte bazı şûra kararlarının ciddiyetle yerine getirildiği sonucuna varıldı.

2003’te Prof. Dr. Ziya Selçuk’un Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına getirilmesiyle birlikte, ders öğretim programları köklü bir şekilde ele alınmaya ve ders kitapları yeniden yazılmaya başlanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ile MEB Ders Aletleri Yapım Merkezi (DAYM) yeni program ve ders kitaplarına paralel senkronik tarih şeritlerinin hazırlanması konusunda ortak bir adım atmışlardır. MEB Ders Aletleri Yapım Merkezi Türkiye’nin öz kaynaklarını kullanarak, istenilen senkronik tarih şeritlerini hazırlamıştır. Yakın gelecekte bu türden senkronik tarih şeritlerinin sınıflarlarda tek boyutlu tarih şeridinin yerini alacağı düşünülebilir.

Teşekkür Notu: Bu histomap’i Yayın Dairesi Başkanlığı Arşiv Kütüphanesindeki (Ferit Ragıp Tuncor Kütüphanesi) çelik dolaplarda (Demirbaş Nu: 66) bir rastlantı ile keşfeden öğretmen arkadaşlarım Sayın Niyazi Kaya’ya ve sosyal bilgiler ders kitabı yazım komisyonu üyelerine teşekkürü bir borç bilirim. Böylece bu makalenin de ortaya çıkmasını sağladılar.

The Implementation of one of the History Education Decisions in the Second National Education Council in 1943: The Formation Story of a Histomap

*Bahri ATA**

Abstract

This article discusses the meeting of the Second National Educational Council in 1943, the decisions made about teaching history and the preparation and implementation of histomaps, which was one of the decisions made about the teaching of history. For this purpose, document analyses are used and first hand and second hand resources were reviewed. The endeavor in this study is to show how one of the council decisions of the first years of the Republic is applied. Hasan Âli Yücel, the Minister of National Education assigned Hâmit Zübeyr Koşay for this histomap task. Benefiting from the study of John B. Sparks (1931) named “The Histomap: Four Thousand Years of World History” and working with a team, Hâmit Zübeyr Koşay developed a histomap compatible to Turkish History in 3 years. This case study is significant as it described the obligation of bureaucrats of the Ministry of National Education in the early 20s of the Republic. The histomap of Sparks by Rand McNally Publishing in the USA has been continuously updated since it was first developed. Unfortunately, since then the mechanisms were not constructed to update histomap of Koşay regarding the changing history course books and programs in Turkey.

Key Words

National Education Council, History Education, Hasan Âli Yücel, Hâmit Zübeyr Koşay, Histomap.

* *Correspondence:* Assist. Prof. Dr. Bahri ATA, Gazi University Faculty of Education, K Blok Z-14
06500 Beşevler, Ankara, Turkey.
E-mail: bahriata@gazi.edu.tr

This article discusses the meeting of the Second National Educational Council in 1943, the decisions made about teaching history and preparation and the implementation of histomaps which was one of the decisions on the teaching of history. From this point of view, the implementation of decisions of the National Education Council will be discussed. As you know, Atatürk held the Maarif (old use of “education” in Turkish) Congress and 200 teachers were participated in it on July 15th, 1921 when it was the climax of Independence War. After 1923, 1st, 2nd and 3rd Scholarship Boards were held in Ankara. These meetings are also important as they show the democratic attitude of the administration group of the Turkish Republic about educational processes. The First National Educational Council was held on July 17th, 1939 with the efforts of Hasan Âli Yücel, the Minister of National Education. By holding the 2nd National Education Council, Hasan Âli Yücel served significantly in institutionalizing these meetings (Ergin, 1977; Ayas, 1948).

The Decisions of the Second National Education Council on History Education

While World War II was continuing severely, the Second National Education Council was held at the Faculty of Language, History and Geography in Ankara on the 15th of February in 1943 (Tan, 16 Şubat 1943; Vatan, 16 Şubat 1943, p.1-2; Akşam, 16 Şubat 1943). As the subject of the article is decisions made in history education commission, the studies of ethics education and mother tongue commissions will not be discussed in this study. However, the Turkish journalists such as A. E. Yalman (1943) wrote the agenda of the National Council to his column. On February 21st in 1943, President İsmet İnönü invited the members of councils to the Çankaya residence (Tan, 22 Şubat 1943).

The Second National Education Council and its decisions are of vital importance in terms of history education because no such technical, pedagogical, and detailed study had ever been made on history education in any of the preceding National Education Councils. History education commission presented a report on school history books, teacher and teaching issue, additional information, tools necessary for history education, and requirements for it (MV, 1943, p. 199). At this juncture, this council accepted that different history

textbooks for vocational schools should be written. At that time, history teachers working at vocational schools were demanding different history textbooks for these schools (Uçar, 2008, pp. 73-74).

In the report presented by the history education commission to the Council Secretariat, it was suggested that synchronic tables on histomap systems should be prepared by the Ministry of Education as a teaching aid for history education in order to prevent students from memorizing historical facts. In addition, it was stated that there was a need for timetables to demonstrate significant events in world history and cultural movements in comparison (MV, 1943, pp. 203-204). Actually, one of the people emphasizing the importance of synchronic history tables in history education in 1835 was German pedagogue J. F. Herbart (1908, p. 230). English philosopher A. N. Whitehead also emphasized the importance of demonstrating history using graphics by saying “history contour lines are more lively and informative than empty catalogues of names and dates composing the main part of school education.” (Koşay, 1946, p. 1).

How was the Histomap prepared?

With the decision taken in the National Education Council, the study with the title (Comparative Timetable of Prehistoric and Historic Ages (Histomap)” was published in 1946 as a result of a 3-year study with lead by Hâmit Zübeyr Koşay, the General Director of Ancient Arts and Museums of the Ministry of National Education. Hâmit Zübeyr Koşay stated in the preface of the histomap that the Minister of National Education, Hasan Âli Yücel, who pursued the goal of simplification of history education, assigned him to prepare a timetable for world history by considering special conditions of our country and by benefiting from current examples (Koşay, 1946, p. 1). Koşay stated that he had adapted it from a histomap published in Chicago. However, he did not give any information about the identity of the current example (Koşay, 1946, p. 1). With the research conducted on the web site of American Congress Library, it was concluded that the work of John B. Sparks (1931) named “The Histomap: Four Thousand Years of World History” was taken as an example. The histomap of John B. Sparks (1952; 1990) was republished with the name “Rand McNally, Histomap of World History (Cosmopolitan Map)” and was offered to be used by teachers and students.

While the Histomap of Sparks begins from B.C. 2000, the Histomap of Koşay begins from B.C. 4000. In addition to this, Koşay divided history of humanity to periods of 50 years as Sparks did. Translation from English to Turkish was made by the archaeologist Sabahat Göğüş and new information added by the archaeologist Cahit Kına. The designer of the Turkish History Institution, Ömer Üçüncü, also participated in re-modification and publication works were made by the Broadcast Director, Adnan Ötüken and his friends (Koşay, 1946, p.1).

Ord. Prof. Landsberger and his assistant Kemal Balkan from Ankara University Faculty of Language, History and Geography updated the information about Sumerians, Assyrians, Elam and Hittites in the Histomap, because some corrections should have been made in the Histomap on Sparks concerning the History of Middle East in terms of new research and excavations (Koşay, 1946, p.1).

The Length of the Histomap of Koşay is 270 cm and its width is 39 cm. It is composed of events from B.C. 4000 to A.D. 1939. The table is divided into 50-year columns. The table consists of 9 rows, top to bottom including historical events in China, Middle Asia, Indian, Iran, Sumerian, Assyrian (Syria-Palestine), Anatolia, Egypt, and Aegean.

In this Histomap, it is possible to see the rise and fall of civilizations. It gives the opportunity to see clearly the position of a historical event in world history. For instance, the question “what was happening in the world during the journey of Marco Polo to China?” can be easily answered by means of the Histomap.

Still the question remains: Why does not Histomap become widespread in our schools, especially in high schools? It might be because of the fact that history was not updated when high school history programs and course books were changed. While Rand McNally Publishing updated the Histomap of Sparks, unfortunately the mechanisms were not constructed to update the Histomap of Koşay in Turkey. Besides, history teachers are not educated on how to teach a lesson by using Histomaps. Another opinion on this issue is that high school history teachers might find Histomap beyond the knowledge level of their students.

Discussion and Conclusion

The 1943 National Education Council and its decisions can be accepted as a turning point for history education in Turkey. No such technical, pedagogical, and detailed study had been made about history education in any of the the preceding National Education Councils. The endeavor in this study is to show how seriously one of the council decisions of the first years of the Republic, in other words the decision about Histomap, is applied. Histomap is the achievement of two hardworking people, Hasan Âli Yücel and Hâmit Zübeyr Koşay. The preparation of a revised publication of this Histomap is an indication of cooperation between the Turkish History Institution and the Ministry of National Education. It seems that this implementation sets a good example for the application of decisions taken in the future National Education Councils.

According to Kaya (1993, p. 46), the educational system of Turkey in the 1980's was behind the principles established by the Scholarship Boards in 1926. Hesapçıoğlu (2006, p. 110) mentioned the National Education Council as an institution responsible for educational planning and its decisions as documents for educational planning.

In the 15th National Education Council on May 13-17th in 1996, it was decided that “decisions taken in previous councils are to be followed and evaluated.” Applying the decisions of first priority depends on the order of the Minister. For the first time, a booklet was prepared during the 16th National Education Council to assess the decisions of the 15th National Education Council (MEB, 1999, p. 2). Today, following the council decisions are an important agenda of the National Education Organization. According to the National Education Council regulation amended in 1998 (Article 19), it was reiterated that which decisions are executed will become definite with the approval of the Minister. It is stated that the council decisions should take place in the Ministry and fulfill plans according to their priority and importance. Doing necessary pursuance and coordination in applying the council decisions is among the duty of the General Secretariat of the Head Council of Education and Morality (MEB, 1998, p. 14).

Yavuz (2004, pp. 28-29) tried to put forth “responsibility percepti-

on level” and “historical position” of the National Education Councils, Council of Education and Morality and the Ministry of National Education in the past in an objective way in his study about collective assessment of National Education Councils. In this framework, he pointed out the discussion of information, document and project background in a comparative way by using an integrated system approach. In a similar manner, it can be concluded from this study that in the past the Council decisions about a specific subject like preparation of histomap were applied in a serious manner.

References/Kaynakça

- Akşam. (1943, 16 Şubat). Maarif Şûrası dün açıldı. s. 1.
- Ayas, N. (1948). *Türkiye Cumhuriyeti millî eğitimi: Kuruluşlar ve tarihçeler*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Ergin, O. (1977). *Türk eğitim sistemi*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Herbart, J. F. (1908). *Letters and lectures on education*, (trans. Henry M. & E. Felkin). London: Swan Sonnenschein & Co., Ltd.
- Hesapçıoğlu, M. (2006). Cumhuriyet döneminde Türkiye’de eğitim plânlaşması çalışmaları: Bir değerlendirme. M. Hesapçıoğlu & A. Durmuş (Eds), *Türkiye’de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi* içinde (s. 108-124). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, Y. K. (1993). *İnsan yetiştirme düzenimize yeni bir bakış*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Koşay, H. Z. (1946). *Tarih öncesi ve tarih çağlarının mukayeseli zaman tablosu*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- MV (1943). *İkinci Maarif Şûrası (15-21 Şubat 1943)*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- MEB (1998). *Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB (1999). *15. Millî Eğitim Şûrası kararlarının değerlendirilmesi*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Sparks, J. B. (1931). *The Histomap: Four Thousand Years of World History*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Sparks, J. B. (1952). *The histomap of history; the rise and fall of peoples and nations for four thousand years*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Sparks, J. B. (1990). *Rand McNally histomap of world history (Cosmopolitan map)*. Chicago: Rand McNally & Co.
- Tan. (1943, 16 Şubat). Maarif Şûrası toplantılarına başladı. Başvekil nutkunda Şûra için değerli direktifler verdi. s. 2.
- Tan. (1943, 22 Şubat). Cumhurreisimiz İnönü köşklerinde Maarif Şûrası üyelerini kabul buyurup bir çay ziyafeti verdiler, kabulde meclis ve hükümet erkânı da bulundu. s. 2.
- Uçar, D. (2008). *Endüstri meslek liselerinde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde öğrencilerin bölümleriyle ilgili proje ödevi hazırlamalarının derse ilişkin tutumlarına etkisi (Nevşehir örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vatan. (1943, 16 Şubat). Maarif Şûrası dün Başvekilin nutku ile açıldı. s. 1-2.
- Vatan. (1943, 16 Şubat). Mihver Tunus’ta taarruza geçti.. s. 1.
- Yalman, A. E. (1943, 22. Şubat). Geçer akçelerimiz nelerdir?-Maarif şûrasıyla bir dertleşme. *Vatan*, s. 2.
- Yavuz, A. (2004). Eğitim şûralarının Türk eğitim tarihinde gösterdiği misyon nedir?-Millî eğitim şûraları metodolojisi üzerine bir tarihsel analiz. *Çağdaş Eğitim*, 29 (314), 21-29.

